

Çocuklar İçin Tefsir Yazımı

Hikmet Koçyiğit*

Öz

Yirminci yüzyılda çocuk önemli bir muhatap haline gelmiştir. Çocuk Eğitimi, Çocuk Psikolojisi ve Çocuk Edebiyatı başta olmak üzere doğrudan çocuklara yönelik disiplinler oluşmuştur. Türkiye’de çocuklara yönelik dinî yayınlar 2000’li yıllardan sonra artış kaydetmiştir. Çocuklar için Siyer, Hadis, Akaid, Peygamber kıssaları ve İlmihal bilgileriyle ilgili çeşitli kitaplar kaleme alınmıştır. Tefsir sahasında ise çocuklar için yazılmış eser sayısı yok denecek kadar azdır. Bunun sebeplerinden birisi tefsir akademisinin çocuklara yönelik tefsir yazımına henüz eğilmemesidir. Bir başka sebep tefsirin daha ziyade yetişkinlere yönelik bir ilim olarak algılanmasıdır. İşte biz bu makalede çocuklar için yazılacak tefsirin özelliklerini belirtmeye ve örnek kabilinden İhlâs sûresi’nin tefsirini ele almaya çalıştık. Bu vesileyle çocuklar için tefsir yazmanın gereğine dikkatleri çekmek istedik.

Anahtar Kelimeler: Tefsir, çocuk, çocuk edebiyatı, çocuk kitapları, tefsir yazımı.

* Doç. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Temel İslâm Bilimleri Bölümü Tefsir Ana Bilim Dalı, Ankara/Türkiye, hikmet.kocyiigit@hbv.edu.tr, orcid.org/0000-0001-9428-462X

Commentary Writing for Children

Abstract

In the twentieth century, the child has become an important interlocutor. Disciplines aimed directly at children especially Child Education, Child Psychology and Child Literature were formed. Religious publications for children in Turkey has increased after the 2000s. Various books have been written for children about Siyar, Hadith, Aqaid, Stories of the Prophet and Catechism. In the field of commentary, there are almost no works written for children. One of the reasons for this is that the academy of commentary does not yet lean towards the writing of commentary for children. Another reason is that commentary is perceived as a science for adults. In this article, we tried to state the features of the commentary to be written for children and to deal with the interpretation of the Surah al-Ihlas as an example. On this occasion, we wanted to draw attention to the need to write exegesis for children.

Keywords: Commentary, children, child literature, children's books, commentary writing.

Giriş

Günümüz sanayi toplumlarında insanların büyük bir çoğunluğunun şehirlerde yaşaması eğitim-öğretimi etkilemiş ve birçok ülkede ilk ve orta öğretim mecburi olmuştur. Buna ilaveten okul öncesi eğitimden lisansüstü eğitime kadar uzun bir süreyi kapsayan bir eğitim öğretim faaliyeti kendisini göstermiştir. Bu arada çocuk psikolojisine yönelik çalışmalar artmıştır. Bu gelişmeler çocuk edebiyatının müstakil bir disipline dönüşmesinde ve çocuk yayınlarının büyük bir sektör haline gelmesinde mühim rol oynamıştır. Nitekim konuyla ilgili olarak M. Ruhi Şirin, kendisiyle yapılan bir mülakatta şunları söylemektedir: Kavram olarak çocuk edebiyatının tartışılmaya başlanması, Psikolojideki gelişmeler, çocuğa yönelik eğitimde yeni arayışlarla yakından ilgilidir.¹ Esasen çocuk edebiyatı, insanlıkla birlikte var olmuş ve insanlık tarihiyle paralel şekilde gelişmiştir. Çocuk edebiyatının ilk örneklerini ninniler, tekerlemeler ve masallar oluşturmaktadır. Batı'ya kıyasla Doğu'da çocukla ilgili eserlerin, tarih bakımından daha eski olduğu da bir gerçektir.²

Öte yandan gerek ülkemizde gerekse Batı'da çocuklara yönelik ayrı bir edebiyatın olmasına karşı çıkan yazarların bulunduğunu da belirtmek gerekir. “Çocuklar için ayrı bir edebiyat olamayacağını öne sürenler, yetişkinler için yazılmış kitapların, sözgelimi *Robenson Crusoe*, *Guliver'in Seyahatleri* gibi eserlerin, sonraları çocuk kitabı olarak kabul görmesinden ve çocuklar için yazılmış kitapların da yetişkinlerce keyifle okunuyor olmasından yola çıkarak, çocuklarla yetişkinler için ayrı edebiyat olamayacağını söylemektedirler.”³ Ancak bununla birlikte çocuk edebiyatına karşı olan yazarların bazıları çocuklara yönelik eser kaleme almaktan geri durmamıştır.⁴

Ülkemizde dinî sahada çocuklara yönelik çalışmalara bakıldığında çok sayıda yazar ve yayınevi tarafından hazırlanmış eser göze çarpmaktadır. Son zaman-

1 Adem Çalışkan, “İslami Çocuk Edebiyatı”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, cilt 12, sayı 12-13, Nisan 2001, s. 411.

2 Ali Fuat Bilkan, “Çocuk Edebiyatı-Kavram ve Mahiyet”, *Hece Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı*, ed. Beyza Nur Demirci, Ankara, Hece Yayınları, 2018, s. 27, 30.

3 Seyit Battal Uğurlu, “Çocuk Edebiyatı Eleştirisi”, *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, volume 5/3, Summer, 2010, s. 1923.

4 Örneğin Cemal Süreya (1931-1990), Çocukça dergisi için 6-8 yaş aralığındaki çocukları hedef kitle seçen denemeler yazmış ve bunları *Aritmetik İyi Kuşlar Pekiyi* adıyla bir araya getirmiştir. Tacettin Şimşek-Yasin Mahmut Yakar, “Çocuk ve Edebiyat”, *Kuramdan Uygulamaya Çocuk Edebiyatı El Kitabı*, ed. Tacettin Şimşek, Ankara, Grafiker Yayınları, 2018, s. 15.

lardaki bu yayınlar içerisinde Kur'an⁵, Siyer⁶, Ahlak⁷, İslam Tarihi⁸, Sahabeler⁹, İlmihal¹⁰, Akaid¹¹, Hadis¹², Peygamber kıssaları¹³ ve ansiklopedinin¹⁴ yanı sıra bazı ayetleri veya kısa sûreleri içeren tefsir de bulunmaktadır. Ancak maalesef çocuklara yönelik tefsirle ilgili akademik çalışmaların yok denecek düzeyde ol-

- 5 Özkan Öze, *Kur'an'ı Merak Ediyorum*, İstanbul, Uğurböceği Yayınları, 2012.
- 6 Nurdan Damla, *365 Günde Sevgili Peygamberim*, İstanbul, Timaş Yayınları, 2008; Rahmi Tura, *Çocuklar İçin Peygamber Efendimizin Hayatı Siyer-i Nebi*, İstanbul, Yasin Yayınevi, 2014; Mahmut Kelpetin, *Peygamberimin Hayatı*, İstanbul, Siyer Çocuk, 2017; Şaban Öz, *Peygamberimin Hayatından Hikayeler*, İstanbul, Siyer Çocuk, 2017; Ayşe Serra Kara, *Gül Peygamberimiz Hz. Muhammed (sav) Çocuklar İçin Siyer*, Konya, Kayalıpark Yayınları, 2019.
- 7 Adem Apak, *Peygamberimin Ahlakı*, İstanbul, Siyer Çocuk, 2017; Rabia Aktaş, *Allah Kimleri Sever*, 7 kitap, İstanbul, Siyer Çocuk, 2018.
- 8 Hamza Keskin-Hasan Kaluç, *Çocuklar İçin İslam Tarihi Seçkin Sahabilerin Hayatı*, İstanbul, Kahraman Yayınları, 2017; Seyyid Kutub- Abdulhamid Cude es-Sahhar, *Çocuklar İçin İslam Tarihi Peygamberlerin Hayatı (20 Kitap)*, İstanbul, Kahraman Yayınları, 2015; Emine Aydın, *Çocuklar İçin İslam Tarihi ve Peygamberimizin Hayatı*, İstanbul, Uğurböceği Yayınları, 2013; Mehmet Nuri Yardım (Derleyici), *Çocuklar İçin İslam Tarihi 100 Kitap*, İstanbul, Kahraman Yayınları, 2010.
- 9 Muhammed Emin Yıldırım, *Peygamberimin Arkadaşları*, İstanbul, Siyer Çocuk, 2019.
- 10 Mecdi Fethi es-Seyyid, *Fıkhu's-Sünne Çocuklar İçin İslam İlmihali*, İstanbul, Karınca Polen Yayınları, 2003; Asım Uysal-Mürşide Uysal, *Çocuklara İlk Dini Bilgiler 2, 5 Yaş Üstü*, İstanbul, Uysal Yayınevi, 2000.
- 11 Mehmet Yaşar Kandemir, *Dinimi Öğreniyorum (Amentü Serisi)*, 5 Kitap (9+ Yaş), İstanbul, Damla Çocuk, 2020; Ahmet Tezcan, *Allah'ı Çok Seviyorum*, İstanbul, Nehir Yayınları, 2000; Süleyman Karacelil, *Allah'ı Tanımak İstiyorum*, İstanbul, Nesil Çocuk Yayınları, 2010; a.mlf. *Ahireti Öğrenmek İstiyorum*, İstanbul, Nesil Çocuk Yayınları, 2011; Özkan Öze, *Daha Da Küçükler İçin Allah'ı Merak Ediyorum (5 Kitap)*, İstanbul, Uğurböceği Yayınları, 2014; Özkan Öze, *Merak Ediyorum, (7 Kitap)*, İstanbul, Uğurböceği Yayınları, 2012; Özkan Öze, *Dersimiz Amentü*, İstanbul, Uğurböceği Yayınları, 2015; Abdullah Hamad Al-Nakaf, *Çocukların İmanla İlgili Soruları*, çev. Rabia Tuğba Aköz, İstanbul, Asalet Yayınları, 2020; Mürşide Uysal, *Çocuklara İlk Dini Bilgiler 1, 36- Yaş*, İstanbul, Uysal Yayınevi, 2010.
- 12 Ayşe Şener Yurtseven, *Çocuklar İçin 40 Hadis*, (2 cilt), İstanbul, Şule Yayınları, 2004; Emine Aydın, *Çocuklar İçin Hadis Kitabı*, İstanbul, Timaş Çocuk Yayınları, 2009. Mehmet Yaşar Kandemir, *Hikâyelerle Çocuklara 40 Hadis*, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2018; Rıza Şemseddin, *Hadis Bahçesi Çocuklara Konulu ve Resimli Bir Hadis Bir Hikâye*, İstanbul, Nar Çocuk Yayınları, 2015; Nefise Atçakarlar, *Hadis Bahçesi (10 Kitap)*, İstanbul, Timaş Çocuk Yayınları, 2019.
- 13 Mehmet Yaşar Kandemir, *Peygamberleri Tanıyalım (20 Kitap)*, İstanbul, Zafer Yayınları, 2006; Muhammed Ali Kutub, *Çocuklar İçin Peygamberlerin Hayatı*, çev. Faruk Bal, İstanbul, Beka Yayınları, 2007; Yılmaz Yenidinc, *Çocuklar İçin Peygamber Öyküleri (13 Kitap)*, İstanbul, Nesil Çocuk Yayınları, 2013.
- 14 Ahmet Efe, *Çocuklar ve Gençler İçin İslâm Ansiklopedisi*, Ankara, Akçağ Yayınları, 2006.

duğu söylenebilir. Tespit edebildiğimiz kadarıyla bu alanda sadece Ahmet Yılmaz'ın, *Çocuklara Meal ve Tefsir Hazırlamanın Gerekliliği ve Örnek Olarak Lokman Suresinin Meal ve Tefsiri* adlı bir Yüksek Lisans Tezi¹⁵ bulunmaktadır. Genel manada çocuklara yönelik yazılmış tefsir çalışması ise çok az sayıdadır. Bu çalışmalar arasında Mecdi Fethi es-Seyyid'in, *Çocuklar İçin Namaz Sureleri ve Tefsiri*¹⁶ ile yine aynı müellifin *Çocuklar İçin Yasin, Tebareke Rahman ve Amme Surelerinin Tefsiri*¹⁷ adlı çeviri birkaç kitabıyla; Nurdan Damla'nın Fatiha sûresi'nden Nas sûresi'ne kadar bazı ayetleri derleyerek hazırladığı *Canım Kitabım Kur'an*¹⁸ ve *365 Günde Sevgili Kitabım Kur'an*¹⁹ adlı eserleri bulunmaktadır.

Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından çocuklara yönelik yayımlanan kitaplar ise daha çok Kur'an ve Kur'an sûrelerini tanıtıcı mahiyettedir. Ancak bunlardan bazılarını tefsirle ilişkilendirmek mümkündür. Bunların arasında Mehmet Nezir Gül'ün, *Cemil Dede Namaz Sûrelerini Anlatıyor*²⁰; *Cemil Dede Namaz dualarını Anlatıyor*²¹; Bilgenur Çorlu'nun, *Kur'an-ı Kerim'deki Sureleri Tanıyalım*²²; İbrahim Arpacı-Sema Çelem'in, *Kur'an Bana Ne Diyor? Oku Diyor*²³ ve yine aynı yazarların *Kur'an Bana Ne Diyor? Anla Diyor*²⁴ adlı kitapları; Hafsa Fidan Vidinli'nin, *Peygamber Hikâyeleri Minik Kalbim Kur'an'la Buluşuyor*²⁵; Selcen Yüksel Arvas'ın, *Çocuklar İçin Kur'an Terimleri Sözlüğü*²⁶ ve *Hikâyelerle Çocuklara 40 Ayet*²⁷ adlı eserleri sayılabilir. Bunun yanı sıra özel yayınevleri tarafından yayımlanmış olan Canan Öztürk'ün, *Çocuklar İçin Kur'an'dan İlk Öğütler*²⁸; Veli Karanfil'in, *Hz. Âdem'den Hz. Nuh'a Çocuklar İçin Kur'an-ı Kerim'de Adı Geçen Peygamberlerin Öyküsü*²⁹; Muhammed Muvaffak Süleyme'nin, *Çocuklara*

15 (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2007.

16 çev. Halil Aldemir, İstanbul, Karınca Polen Yayınları, 2016.

17 çev. Halil Aldemir, İstanbul, Karınca Polen Yayınları, 2007.

18 İstanbul, Nesil Çocuk Yayınları, 2013.

19 İstanbul, Timaş Yayınları, 2018. Bu kitap, yazarın, *Canım Kitabım Kur'an* adlı eserini gözden geçirerek farklı bir isimle yayımladığı bir eserdir.

20 Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2008.

21 Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2016.

22 Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2019.

23 Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2020.

24 Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2020.

25 Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2019.

26 Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2012.

27 Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2016.

28 İstanbul, Yeni Boyut, 2003.

29 İstanbul, Pinus Kitap, 2013, bu kitap 7 cilt halindedir.

*Kur'an Hikâyeleri*³⁰; Saniyasnain Khan'ın, *Çocuklar İçin Kur'an'dan Kıssalar*³¹; Rıza Şemseddin'in, *Kur'an Bahçesi Çocuklara Konulu ve Resimli Bir Ayet Bir Hikâye*³²; Ebu'l Hasen Ali En-Nedvi'nin, *Çocuklara Peygamber Hikâyeleri*³³; Seyyid Kutub-Abdulhamid Cude es-Sahhar'ın, *Kur'an-ı Kerim'den Çocuklar İçin Resimli Dini Hikâyeler*³⁴ adlı kitapları da tefsirle ilişkilendirilebilir.

Son yıllarda değerler eğitimi³⁵ ile birlikte ülkemizde çocuk yayınlarında bir artışın olduğu görülmektedir. Bu yayınlar kitapla sınırlı olmayıp internet ortamında eğitici ilahiler, çizgi filmler, animasyonlar ve çocuklar için yayın yapan televizyon kanallarını da içine alacak şekilde çok yönlüdür. Yine de bu yayınların yeterli ve istenen kalitede olduğu söylenemez. En azından “dünyadaki çocuk sayısı göz önüne alınırsa, çocuklar için yazılmış kitapların yetersizliğinin açıkça görüldüğü”³⁶ ifade edilmektedir. Ayrıca dini sahada çocuklara yönelik yayınların problemlerini ele alan ciddi araştırmaların yetersizliği de görülmektedir. Bu minvalde ülkemizde yapılmış birkaç etkinlik bulunmaktadır. Bunlardan birisi Diyanet İşleri Başkanlığı'nın düzenlediği “Türkiye’de Çocuk Yayıncılığı” başlıklı kongredir.³⁷ Diğeri Siyer Vakfı tarafından düzenlenen “İlk ve Ortaöğretimde Siyer Öğretimi Sorunları ve Çözümleri”³⁸ ile “Çocuk Kitapları, Edebi Eserler ve Popüler Yayınlarda Siyer Öğretimi Sorunları ve Çözümleri”³⁹ başlıklı çalıştay ve Meridyen Destek Derneği tarafından gerçekleştirilen “Türkiye’de Çocuklara

30 çev. Tacettin Uzun, İstanbul, Uysal Yayınları, 2003.

31 İstanbul, Muştı Yayınları, 2010.

32 İstanbul, Nar Çocuk Yayınları, 2014. Beş kitaptan oluşan bir eserdir.

33 İslami Neşriyat Yay, ts.

34 çev. Ebubekir Sıddık, İstanbul, Kahraman Yayınları, 2001.

35 Değerler eğitimi, bireyin ahlakî ve manevî karakter gelişimini hedefleyen eğitim süreci olarak tanımlanabilir. Milli Eğitim Bakanlığı 2010 yılından itibaren okullarda değerler eğitimi müfredatın bir parçası haline getirmeyi amaçlamıştır. “Son yıllarda artan şiddet olayları, aile kurumunun zayıflaması, ailede şiddet olaylarının artması, iş ahlakında gerileme gibi sorunlar, değerler eğitiminin önemini daha da artırmıştır. Özellikle okullarda yaşanan psikolojik ve fiziksel şiddet olaylarında çok sayıda öğrenci ve öğretmen zarar görmektedir. Bunda sosyal medya ve sanal dünyanın olumsuz örnekleri etkili ve hızlı bir şekilde yaymasının payı büyüktür. Değerler eğitiminin asıl amacı insanı bu konuda bilgilendirmek değil, insan hayatını anlamlı kılmak, ruhsal dengeyi korumak, kişiliği güçlendirmek, ahlak ve karakterini sağlamlaştırılmaktır”. Mustafa Önder-Hüseyin Bulut, “Temel Dinî Değerler ve Değerler Eğitimi”, *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6 2014, s. 20.

36 Çalışkan, “İslami Çocuk Edebiyatı”, s. 415.

37 *Türkiye III. Dinî Yayınlar Kongresi, Türkiye’de Çocuk Yayıncılığı*, Ankara, 28-30 Ekim 2005.

38 8-10 Haziran 2015 tarihinde Çanakkale’de düzenlenen 1. Siyer Çalıştayı.

39 10-12 Şubat 2017 tarihinde Darıca’da gerçekleştirilen 4. Siyer Çalıştayı.

Yönelik Siyer Çalışmaları” adlı sempozyumdur.⁴⁰ Ayrıca Süleyman Karacelil’in “*Yakın Dönem Çocuk Edebiyatında Hz. Peygamberin Hayatına Dair Çalışmaların Mahiyeti*”⁴¹ adlı tebliği dikkat çekmektedir. Genel manada bu yetersizliğin sebebi Türkiye’de çocuklara yönelik dinî yayınlardaki gelişimin geç kalışdır. Türkiye’de ilk telif dinî içerikli çocuk kitapları 1980’li yıllardan sonra ortaya çıkmış 2000’li yıllar sonrasında gelişim göstermiş, özellikle 2003 yılından sonra dinî içerikli çocuk kitabı her geçen yıl artmıştır.⁴² 2003 yılından sonra dinî içerikli çocuk kitaplarının artış kaydetmesinde kentleşme oranının ve eğitim imkanlarının artmasının yanı sıra teknolojik gelişmelerin rol oynadığı söylenebilir.

Batı’da da kutsal kitaplarda geçen kıssaların çocuklar için hazırlandığı görülmektedir. Bunların bir kısmı internet ortamında pek çok dile çevrilmiş olarak ücretsiz erişime açık durumdadır. Edward Hughes tarafından yazılan “Kutsal Kitap Hikâyeleri” bu tür bir çalışmadır.⁴³ Ayrıca cep telefonlarına indirilebilen “Kutsal Kitap Uygulaması” gibi programlar bulunmaktadır. Yine Türkçe hazırlanmış veya Türkçe’ye çevrilmiş bazı kitaplara rastlamak da mümkündür.⁴⁴ Ancak bu çalışmaların aynı zamanda misyonerlik faaliyetlerinin bir parçası olduğu da unutulmamalıdır.

Tefsir, İslamî ilimlerin çatısı sayılabilecek bir ilimdir. Nitekim tefsir Osmanlı medreselerinde son aşamada okutulan bir ders olmuştur.⁴⁵ Bu açıdan bakıldığında tefsir öğretimi daha ziyade belli bir merhale kat etmiş ve belli bir yetkinliğe ulaşmış kişiler için söz konusudur. Dolayısıyla çocuklar için tefsir yazımı ilk bakışta biraz şaşırtıcı gelebilir. Fakat yukarıda değindiğimiz üzere artık çocuklar için de tefsir hazırlamak zorunlu bir hal almıştır. Küçük yaşlarda Kur’an’ı sevdirmek ve onun mesajını zihinlere yerleştirmede tefsirin yadsınamaz bir etkisi vardır. Çünkü

40 Meridyen Destek Derneği, *Türkiyede Çocuklara Yönelik Siyer Çalışmaları*, İstanbul, 2012.

41 Siret Sempozyumu I, Türkiye’de Siret Yazıcılığı, İslam Tarihçileri Derneği, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, İstanbul, 16-17 Ekim 2010. Karacelil bu tebliğinde çocuklar için hazırlanan 17 eser üzerinden bir değerlendirme yapmaktadır.

42 Fatih Turanalp, “Çocuk Kitaplarında Dinî İçerik”, *Hece Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı*, ed. Beyza Nur Demirci, Ankara, Hece Yayınları, 2018, s. 413.

43 <https://bibleforchildren.org/> (Erişim 16. 11. 2020).

44 Kolektif, *Çocuklar İçin Kutsal Kitap Uygulaması Öykü Kitabı*, İstanbul, Kitabı Mukaddes Şirketi, 2018; *Çocuklar İçin Kutsal Kitap’tan Öyküler*, ed. Soner Tufan, İstanbul, Kucak Yayıncılık, ts.; Soner Tufan, *Çocuklar İçin İncil’den Öyküler*, İstanbul, Kucak Yayıncılık, 1999. Sally Lloyd-Jones, *The Jesus Storybook Bible, (Kutsal Kitap’tan İsa’nın Sevgi Öyküleri)*, İstanbul, Kucak Yayıncılık, 2018.

45 İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti’nin İlmiye Teşkilâtı*, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2014, s. 28.

tefsir Kur'an'ın manasını tercümeden daha rahat, ayrıntılı ve hikâye diliyle aktarmaya daha müsaittir. Ayrıca Kur'an'ın bazı inceliklerini tefsir vasıtasıyla çocuklara sezdirmek mümkündür. İşte biz bu çalışmada çocuklar için hazırlanacak bir tefsirde nelere dikkat edilmesi gerektiği üzerinde duracağız. Daha sonra örnek kabilinden İhlâs sûresi'nin tefsirini yapmaya çalışacağız.

1. Çocuk ve Bazı Özellikleri

Çocuk kimdir? Çocuk: Bebeklik ile erginlik arasındaki gelişme döneminde bulunan oğlan veya kız⁴⁶ şeklinde tarif edilmektedir. Çocuk, aralarındaki bazı farklılıklarla birlikte Arapça'da sabi, tıfl, gulam ve sağır gibi kelimelerle ifade edilmektedir. Buna göre doğumdan süttan kesilme zamanına kadar çocuğa sabi denir. Sabi hem kız hem erkek çocukları için kullanılır. Doğumdan ihtilam olma zamanına kadar çocuğa tıfl; buluğa yaklaşmış olan çocuğa gulam; buluş çağının altında bulunan çocuğa sağır denir. Faydalıyı ve zararlıyı bilen çocuğa ise mümeyyiz denir.⁴⁷ 20 Kasım 1989 tarihinde Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Kurulunca kabul edilen Çocuk Hakları Bildirisi'nin birinci maddesinde belirtildiğine göre erken yaşta reşit olma durumu hariç, on sekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır.⁴⁸

Çocuk psikolojisinde genel olarak çocukluk üç evrede ele alınmaktadır. Bebeklik dönemi (0-2 yaşlar), ilk çocukluk (2-6 yaş: Okul öncesi dönem) ve son çocukluk dönemi (Kızlarda 6-11 yaş, erkeklerde 6-13 yaş). Ergenlik dönemi ise (kızlarda 11-20 yaş, erkeklerde 13-20 yaş) olup çocukluktan erişkinliğe geçiş dönemidir.⁴⁹ Çocuğun süttan kesilmesi ile birlikte çocuğun eğitimine ve ahlaki terbiyesine başlanır.⁵⁰

Bazı uzmanlara göre 2-7 yaş arası işlem öncesi dönemdir. İşlem öncesi evrede çocuk, nesnelere başka şeylerin simgesi gibi kullanmaya başlar. Örneğin, bir değneğe binip at diye dolaşabilir. Çocuğun sayı, zaman ve büyüklük kavramları ilkeldir.⁵¹ 2-7 yaş arasındaki çocuklar, olayları başkalarının bakış açısından göremedikleri için çok benmerkezci bir dünyada yaşarlar. İşlem öncesi çocuklar, varlıkları dil ve sayılarla ifade etmede bir hayli rahattırlar, ancak gelişmiş mantıksal akıl yürütme yeteneğinden yoksundurlar ve aynı anda birden fazla ilişkiyi kav-

46 TDK, *TDK Türkçe Sözlük*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2005, s. 444.

47 https://ia802807.us.archive.org/9/items/Ahkam_Tifl/Ahkam_Tifl.pdf (Erişim 01.10.2020).

48 <https://www.unicef.org/turkey/> (Erişim 13.09.2020).

49 Haluk Yavuzer, *Çocuk Psikolojisi*, İstanbul, Remzi Kitabevi, ts., s. 55, 87, 115, 277.

50 Ebû Ali İbn Sînâ, *Kitâbu's-Siyâse*, ta'lik. Ali Muhammed Esber, Sûriyâ, Bidâyât, 2007, s. 83.

51 Yavuzer, *Çocuk Psikolojisi*, s. 90.

rayamazlar.⁵² 7-11 yaş arası ise somut işlemler dönemidir. 7-11 yaşları arasında çocuklarda mantıksal düşünme ve sayı, zaman, boyut, hacim, uzaklık kavramları yerleşmeye başlar.⁵³ Bu dönemde somut olaylar hakkında oldukça mantıklı bir şekilde akıl yürütebilir, benzeşimleri anlayabilirler.⁵⁴

3-6 yaş arası *Peri masalı aşaması* olarak isimlendirilir. Bu yaşlardaki çocuklar, Tanrı ve masal karakterleri arasında çok az fark görürler.⁵⁵ 3-6 yaş arası çocukların hayal dünyaları oldukça geniştir. Yuvarlak bir tabağı direksiyon yaparlar; kalemi tabanca yapıp polisçilik oynayabilirler. Bu anlamda oldukça yaratıcıdır.⁵⁶ Bu ilk çocuklukta içinde yaşanan dünyaya olan ilgi ve bu dünyanın sırlarını merak etme duygusu çok kuvvetlidir. Okul öncesi çağda Allah, melek, peygamber, cennet, cehennem kavramları henüz sırlarla örtülüdür, fakat çocuk bunlar üzerindeki sır perdesinin kalkmasını ister.⁵⁷

3 yaşında bir çocuğa göre, onu çevreleyen kişiler ve eşyalar kendisi gibi düşünürler ve kendisinin hissettiklerinin aynısını hissederek: Ay, onu aydınlatmak için parlar, yolu üzerinde onu takip eder; vurulan masa acı duyar.⁵⁸ Tespitlere göre çocuk ancak 3 yaşından sonra dinî mahiyette bir söz, bir korku ya da bir davranışla ilgilenir.⁵⁹

4 yaşında çocuğun Allah'ı tasavvurunda güçlüğü yoktur. Bu, dinî dünyaya ilgisinin altın yaşıdır. Çocukların gözlerinde Allah, ebeveyn gibi bütün kudreti ve mutlak ilmi ile her şeyde tasarruf etmektedir. Ebeveynler gibi, Allah da çocuğun hizmetine amade bir koruyucu gibi görünür. Bu Allah tasviri, aynı zamanda hayali ve hissidir.⁶⁰

5-6 yaşlarına doğru hayal gücünün gelişmeye başlamasıyla birlikte, düşünce imkânları da genişlemeye başlar. Bu yaşlarda çocuk yaratıcı gücün mahiyetini anlama denemelerine girişir. Allah'ın varlığı ile ilgili sorular her geçen gün çocuğun zihninde ve dilinde daha da çoğalır; bunlara tatmin edici cevaplar bek-

52 Ralph W. Hood-JR. Peter C. Hill-Bernard Spilka, *The Psychology of Religion*, New York-London, The Guilford Press, 2009, s. 77.

53 Yavuzer, *Çocuk Psikolojisi*, s. 115.

54 Hood- Hill-Spilka, *The Psychology of Religion*, s. 77.

55 Hood- Hill-Spilka, *The Psychology of Religion*, s. 96.

56 Serdal Seven, *Çocuk Ruh Sağlığı*, Ankara, Pegem Akademi, 2008, s. 83.

57 Mualla Selçuk, "Çocuk Eğitiminde Dini Motifler (Okul Öncesi Çağ)", *İslami Araştırmalar Dergisi*, cilt 4, sayı 2, Nisan 1990, s. 112.

58 Antoine Vergote, "Çocuklukta Din", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, çev. Erdoğan Fırat, cilt 22, sayı 1, Nisan 1978, s. 323.

59 Hayati Hökelekli, *Din Psikolojisi*, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2005, s. 254 vd.

60 Vergote, "Çocuklukta Din", s. 317-318.

ler. Bu döneme dini inançlar açısından “*peri masalı devresi*” diyenler olmuştur. Çünkü çocuk, bu dönemde dini hikâye ve menkıbeleri sever, bunlar onun son derece ilgisini çeker. Cennet, cehennem, melek, şeytan, cin, doğum, ölüm gibi konulara karşı büyük merak duyar.⁶¹ Özellikle beş yaş döneme “Soru Sorma Çağı” da diyebiliriz. Hayatın bu ilk yıllarında insan yavrusu sonraki zamanlara göre daha çok soru sormaktadır. Çocukların din hakkında sorduğu sorular genellikle Allah, peygamberler, Kur’an-ı Kerim, mucizeler ile hayat ve ölüm hakkında olmaktadır. Çocuğun din ile ilgili sorular sorması onun dine saygı duyduğunun en önemli bir belirtisidir. Bu sorular da yine onun en güvendiği ve saygı duyduğu kimselere yöneltilir. Çocuk sadece sorduğu sorulara açık ve net cevaplar istemekle kalmaz, aynı zamanda dini ilgi ve tecrübesinden yetişkinlerin de haberdar olmasını ister.⁶²

6 yaşında çocuk, Allah’ı bütün evrendeki yaratıkların yaratıcısı olarak tasarlar. Daha da fazla olarak, dünya evrensel dramatik bir anlam kazanır. Çocuk, Allah’ı, düşmanı olarak şeytanla savaşıyor, iyilik gücü olarak tasavvur eder.⁶³

İlk çocukluk çağında çocuğa, içinde yaşadığımız dünya Allah’a aittir, her şeyi o yaratmıştır, varlıklar O’na aittir duygusunun kazandırılmış olması din eğitiminin amacına ulaşması demektir. Aslında 4-6 yaş dönemi korkuların, kaygıların ve endişelerin yoğun olduğu bir dönemdir. Allah kavramı aşılarken, kavramın bu duygular üzerine yükselmemesine dikkat edilmelidir. Bu dönemde en iyi eğitim yolu çocuğu soru sorar hale getirebilmektir.⁶⁴ Üç ile yedi yaş arası, duyguların alış gücünün dorukta olduğu bir dönemdir. Şahsiyet özelliklerinin bu dönemde temel olarak belirlendiği kabul edilir. Bunun için “Yedisinde ne ise yetmişinde odur” denir. Okul öncesi çağı genellikle ev çağıdır. Çocuklardan bir kısmı anaokullarına gidiyor olsalar da ev çocuğun hayatında birinci etkindir.⁶⁵

6-11 yaş arası *gerçekçi aşama* olarak isimlendirilir. Çocukların bilişsel kapasiteleri genişlemeye başladıkça, Tanrı’yı daha somut ve daha insan olarak görürler. Dini sembollerini kullanırken daha rahattırlar.⁶⁶ Çocukta 6 yaşından 11 yaşına kadar Allah anlayışı gitgide ruhanileşir. 7 yaşındaki çocukta 3-6 arası çocuk-

61 Hökelekli, *Din Psikolojisi*, s. 256.

62 M. Akif Kılavuz, “Çocukluk Döneminde Dini Sorular”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, cilt 7, sayı 1, Ocak 1998, s. 381-382.

63 Vergote, “Çocuklukta Din”, s. 319.

64 Selçuk, “Çocuk Eğitiminde Dini Motifler (Okul Öncesi Çağ)”, s. 111-112.

65 Beyza Bilgin, “Çocuklarımızın Duyguları ve Duaları”, *Din Eğitimi Araştırmalar Dergisi*, sayı 2, 1995, s. 71.

66 Hood- Hill-Spilka, *The Psychology of Religion*, s. 96.

lardaki gibi artık Allah bir peri masalı şahsiyeti değildir.⁶⁷ Çünkü 6-7 yaşlarından sonra, zekânın gelişmesine bağlı olarak, olayların ve görünüşlerin arkasında yer alan gerçeği araştırma eğiliminin kendini göstermeye başlamasıyla, “ruhi bunalmım” denebilecek sıkıntılı bir dönem başlar. Bu yaşlardaki bütün çocuklarda çok karakteristik olan ve kendiliğinden uyanan bir fizikötesi ilgi ve merak başlar. Her şeyin kaynağını, ilk insanı ve yeryüzünün yaratılışını, hatta Allah’ın nasıl var olduğunu bilmek anlamak isterler.⁶⁸

7-9 yaş grubundaki çocukların kendilerinin çok özel olduğu konusunda müthiş bir arzuları olup, Allah’ın gözünde de özel bir varlık olarak görülmeyi isterler.⁶⁹ Çünkü 5 ve 7 yaşına doğru, çocuk şuurlu olarak Allah’ı ebeveyninden ayırt etmeye başlar. Ana ve babası her şeyi bilmez, her şeye gücü yetmez; üstelik çocuk onların tenakuzlarını ve hatalarını hissetmeye başlar.⁷⁰

10-12 yaş grubuna gelince, bu dönem çocuklarının en büyük özelliği, çocukluk dönemine ait çocuksu bir Allah anlayışını yavaş yavaş terk ederek, olgun bir kişinin sahip olduğu Allah anlayışına doğru yönelmesidir. 10-12 yaş arası çocuklara rahatlıkla soyut kavramlardan bahsedilebilir. Artık onlar Allah’ın sıfatlarını daha tam olarak algılayabilirler.⁷¹ 12 yaş ve sonrası *Bireysel dönem (ergenlik)* olarak adlandırılır. Ergenler artık yalnızca dini sembollere güvenmezler. Kişiden kişiye çok farklı kavramsallaştırmalarla sonuçlanan Tanrı’ya daha bireysel bir yaklaşım benimserler.⁷²

2. Çocuklara Yönelik Tefsir Yazımının İmkânı

Çocuklar için tefsir yazımında Kur’an’ın bütün ayetleri elverişli midir? Elbette ki çocukların algı düzeyleri açısından her ayetin tefsirinin yapılması uygun olmayabilir. Ancak Kur’an’ın büyük bir kısmını pedagoğ, psikolog, çocuk edebiyatı yazarları ve çizerlerle iş birliği yaparak ve üzerinde düşünerek çocukların seviyesinde bir tefsir tasavvuruyla ele almak mümkündür. Üstelik Kur’an kıssaları ve esbab-ı nüzul bilgileri bu konuda bize zengin malzeme sunabilecek durumdadır. Kıssaların Kur’an’da epey bir yekûn tuttuğu görülür. Hatta asr-ı saadette vuku bulan bazı olay ve savaşlarla ilgili haberler de ilave edildiğinde kıssaların

67 Vergote, “Çocuklukta Din”, s. 319

68 Hökelekli, *Din Psikolojisi*, s. 256.

69 Mustafa Köylü, “Çocukluk Dönemi Dini İnanç Gelişimi ve Din Eğitimi”, *AÜİFD*, cilt XIV, sayı 2, 2004, s. 141.

70 Vergote, “Çocuklukta Din”, s. 318.

71 Köylü, “Çocukluk Dönemi Dini İnanç Gelişimi ve Din Eğitimi”, s. 142, 151.

72 Hood- Hill-Spilka, *The Psychology of Religion*, s. 96.

Kur'an'ın yarısını teşkil ettiği söylenmektedir.⁷³ Bu bakımdan Kur'an ayetleri asılsız İsrailiyata girmeden kıssalar anlatılarak tefsir edilmelidir. Özellikle 4-7 yaş arasındaki çocuklar için anlatılacak kıssalara herhangi bir ekleme yapmak, bunları abartılı ifadelerle süslemek kıssa eğitimi açısından problemli gözükmektedir. Bu bakımdan Kur'an kıssaları Kur'an'a aykırı görüşlerden arındırılarak sade bir dille anlatılmalıdır.⁷⁴

Her alanda olduğu gibi tefsir yazımında da çocukların yaş aralığı önem arz etmektedir. Çocuklar sekiz yaşlarından itibaren hiçbir şüphe duymaksızın Kur'an'ın Allah'ın kelamı olduğunu ve onun vasıtasıyla Allah'ın insanlara doğru yolu gösterdiğini düşünmeye başlarlar. Bununla birlikte Kur'an'la ilgili bu kabuller, çocuğun Kur'an'da geçen bütün konuları anlayabildiği anlamına gelmez.⁷⁵ Ayrıca Kur'an'ın her sûresi veya ayeti çocuklara yönelik yazılacak bir tefsirde aynı kolaylığa sahip değildir. Söz gelimi İhlas sûresi gibi sadece Allah'ı anlatan, soyut anlamlar içeren bir sûrenin tefsirini yapmak bir Tebbet sûresi'nin tefsirini yapmaktan oldukça zordur. Yine evlenme, boşanma, miras, kadının şahitliği vb fikhî konuların yanı sıra müteşabih ayetlerin tefsiri çocukların seviyesini aşabileceği için bu ayetlerin tefsirine girilmemelidir. Çünkü bazı ayetler çocukların zihinsel ve psikolojik yapısına uygun olmayabilir.⁷⁶ Bununla birlikte 10-12 yaş arası bazı çocukların okudukları kitaplardan veya ailelerinden duydukları ama anlamadıkları ifadeleri aktardıklarına rastlanmıştır. Mesela, "Tanrı kemâl sıfatlarla muttasıf, noksan sıfatlardan berîdir" ifadesi bunlara açık örnek oluşturmaktadır.⁷⁷

Soyut ve gaybî konular belki somut örneklerle hikayeleştirme yoluyla sunulabilir. Bilhassa Allah'ın varlığının kolay kavranır hale gelebilmesi için, mümkün olduğu kadar hayattan alınmış örnekler ve konularla çocuğa yaklaşılmalıdır. Çocuğu kendi varlığı, tabiat ve kâinat üzerinde düşündürmek, ona soru sormasını, inceleme ve araştırma yaparak sonuçları değerlendirmesini öğretmek, tasavvurlarının güçlenmesine yardım edici yollardır. Çocuğun etrafındaki varlıklardaki renk, güzellik, şekil ve düzenden haberdar olması, bunları fark edebilmesi Allah'ı tanıma, bilme, O'na inanma yolunda güçlü bir adımdır.⁷⁸

73 İdris Şengül, *Kur'an Kıssaları Üzerine*, İzmir, Işık Yayınları, 1994, s. 26, vd.

74 Mustafa Köylü-Cemil Oruç, *Çocukluk Dönemi Din Eğitimi*, Ankara, Nobel Akademik Yayıncılık, 2017, s. 74.

75 Köylü-Oruç, *Çocukluk Dönemi Din Eğitimi*, s. 75.

76 Yılmaz, "Çocuklara Meal ve Tefsir Hazırlamanın Gerekliliği", s. 67.

77 Kerim Yavuz, *Çocukta Dinî Duygu ve Düşüncenin Gelişmesi*, İstanbul, Boğaziçi Yayınları, 2012, s. 117.

78 Selçuk, "Çocuk Eğitiminde Dini Motifler (Okul Öncesi Çağ)", s. 110, vd.

Netice itibariyle çocuklar için tefsir yazımında üzerinde durulması gereken konuların Kur'an kıssaları ve esbab-ı nüzul bilgileri olduğu söylenebilir. Hikayeler çocukluğun her devresinde vaz geçilmez bir eğitim öğretim aracıdır. Bu sebeple “erken çocukluk din eğitimi yaklaşımlarının tümü, çocuklara kıssa anlatımı ve uygulaması aracılığı ile dinin temel ahlaki formlarını yaşatmayı amaçlar. Yine on yaşından itibaren çocukların Kur'an ile bağlarını sağlayan en önemli kaynak kıssalardır.”⁷⁹

3. Çocuklar İçin Yazılacak Tefsirin Özellikleri

Çocuklar yetişkinlerden farklı bir seviye ve algıya sahiptir. Bu nedenle onların bu durumu göz önünde bulundurulmalı ve kabaca İşlem Öncesi 2-7 yaş ile Somut İşlemler Dönemi 7-11 yaş özellikleri dikkate alınmalıdır. Genel itibariyle çocuk edebiyatı metinlerinde gözetilen özellikler çocuklar için yazılacak tefsir için de düşünülebilir. Ancak bunlara bir tefsirde uyulması gereken hususlar da ilave edilmelidir. Söz konusu tefsirler için gerekli olan özellikleri şekil, üslup ve yöntem bakımından ele almak mümkündür.

3.1. Şekil Bakımından

3.1.1. Sayfa, Yazı, Satır Düzeni ve Biçimsel Özellikler

Çocuğun ilgisini canlı tutmak için sayfa, yazı ve satır düzeni önem arz etmektedir. Çocuk kitaplarında, sayfalar normal aralıklı satırlardan oluşmalı; sayfa kenarlarında geniş boşluklar (marjlar) bulunmalıdır. Özellikle, sayfalar tek sütun halinde düzenlenerek, okuma rahatlığı sağlanmalıdır. Sayfalarda resim-yazı uyumuna dikkat edilmelidir.⁸⁰ Satır uzunluğu ilköğretim 1-5. sınıflar için tasarlanan çocuk kitaplarında 7-8 cm'yi geçmemeli, sonraki yıllarda ise çocukların aktif görme alanı geliştireceğinden 9-11 cm aralığına çıkarılmalıdır.⁸¹ Harflerin boyu, ilköğretim 1, 2 ve 3. sınıf öğrencileri için 12 puntodan büyük olmalıdır. 4 ve 5. sınıflarda 10 puntoluk harfler kullanılabilir.⁸² Bu konuda Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının belirlediği kriterlerden bazısı şöyledir: “Metin kısımlarının başlıkları dışında kalan bölümlerinde resim altı yazıları, dipnotlar ve benzeri kullanılan yazılar hariç ilköğretim 1'inci sınıflar için yirmi, 2'nci

79 Köylü-Oruç, *Çocukluk Dönemi Din Eğitimi*, s. 74, 76.

80 Sedat Sever, “Çocuk Kitaplarında Bulunması Gereken Yapısal ve Eğitsel Özellikler”, *Abece Dergisi*, sayı 107, 1995, s. 14.

81 Halit Karatay, “Çocuk Edebiyatı Metinlerinde Bulunması Gereken Özellikler”, *Kuramdan Uygulamaya Çocuk Edebiyatı El Kitabı*, ed. Tacettin Şimşek, Ankara, Grafiker Yayınları, 2018, s. 93.

82 Sever, “Çocuk Kitaplarında Bulunması Gereken Yapısal ve Eğitsel Özellikler”, s. 14.

sınıflar için on sekiz, 3'üncü sınıflar için on dört, 4'üncü sınıflar için on iki, ortaokul 5'inci sınıflar için on bir, daha üst sınıflar için ise on puntodan daha küçük puntoda harfler kullanılmamalıdır.”⁸³

Paragraflar için de bazı ölçütler getirilmiştir. Buna göre paragraflar 1-3. Sınıflar için 3-5 cümleyi; 4-5. Sınıflar için 5-7 cümleyi geçmemelidir. Çünkü çocuklar, uzun paragraflarda anlam kurmakta, okuduktan sonra zihinsel olarak paragrafi özetlemekte zorlanabilirler.⁸⁴

Çocuklar için hacimli eserler yerine sayfa sayısı daha az eserler hazırlanmalıdır. “Yılın 365 günü, çocuğun, ailesiyle birlikte okumalarının beklendiği büyük hacimlere ulaşan ürünler ortaya koymak yerine verilmek istenen öğretiyi temel alan, küçük hacimli kurgusal ve edebi ürünlere yönelmek daha sağlıklı bir yaklaşımdır.”⁸⁵ Yine çocuk kitaplarının kolaylıkla okunmaya, resimlerine bakılmaya ve taşınmaya elverişli özellikleri bulunmalıdır. Kapağı sağlam olmalıdır. Kullanılan kâğıdın da en az ikinci hamur adı verilen cinsten ve mat olmasına çalışılmalıdır.⁸⁶

Belirtilen bu hususların yanı sıra tefsire özgü olarak Arapça ayet metinleri harekeli olarak verilmelidir. Arap harflerinin yazı stili çocukların ilgisini çekecek şekilde bilgisayar ortamında bir uzman yardımıyla hazırlanabilir. Aynı punto büyüklüğü hem Arap harfleri hem de Latin harfleri için uygun olmadığından dolayı Arap harflerinin puntosu farklı büyüklükte olmalıdır. Söz gelimi Latin harfleri için 12 punto kullanılırken, Arap harfleri için 18 punto tercih edilebilir.

3.1.2. Görsel Malzemenin Kullanımı

İletişimin ilk yazılı dili sayılan resim, çocuk kitaplarının vazgeçilmez öğelerindendir. Gerek geçmişte gerekse günümüzde pek çok alanda bir öğretim aracı olarak resimlerden faydalanılmış ve hâlâ faydalanılmaktadır. Hatta tarihte ilk kez M.Ö. 3000 ve 2500'lü yıllarda ortaya çıkan ve ilk yazı örnekleri olarak bilinen çivi yazısının Mezopotamya'da resim şeklindeki işaretlerden doğup geliştiği bilinmektedir.⁸⁷ Sayfalar dolusu yazı ile verilebilecek bir duygu, düşünce veya bilgi

83 Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, *Taslak Ders Kitabı ve Eğitim Araçları ile Bunlara Ait İçeriklerin İncelenmesinde Değerlendirmeye Esas Olacak Kriterler ve Açıklamaları*, Ankara, 2019, s. 33.

84 Karatay, “Çocuk Edebiyatı Metinlerinde Bulunması Gereken Özellikler”, s. 95.

85 Turanalp, “Çocuk Kitaplarında Dinî İçerik”, s. 414.

86 A. Ferhan Oğuzkan, *99 Soruda Çocuk Edebiyatı*, haz. Mustafa Ruhi Şirin, İstanbul, Çocuk Vakfı Yayınları, 2000, s. 213.

87 Ahmet Şinasi İşler, “Yazılı Ders Materyallerinde İllüstrasyon Kullanımının Yeri ve Önemi”, *Millî Eğitim Dergisi*, sayı, 157, Kış 2003, s. 55-63.

bir resimle kolay bir şekilde aktarılabilir. Bu bakımdan çocuk kitaplarında resim, kitabı süsleme, metni açıklama ve tamamlama gibi işlevler görmektedir.⁸⁸ Resmin önemli olması algılarımız arasında oranının yüksek olmasından kaynaklanmaktadır. Bazı yazarlara göre görsel algının diğer algı türlerine göre (tüm algılarımızın arasında oranı %85) daha yaygın olmasından dolayıdır. Resim sadece bir anlatım aracı değildir. Resimle bir yaşantıyı, duyguları anlatabilir, hissettirebiliriz. Resimi kalıcı kılan ise onun estetik değeridir.⁸⁹

Aslında resimlemeler, okunurluğu artırıcı ve vurgulayıcı unsurlardır. Kitap resimlemeleri, haritalar, grafikler, tablolar ve diyagramlar öğrenmeyi kolaylaştırıcı görsel elemanlardır.⁹⁰ Bazı çizerlere göre resimler birebir metni aktarmak yerine, çizerin hayal gücünü resme yansıtmalı ve çocuğun baktığında hayal gücünü harekete geçirecek nitelikte olmalıdır.⁹¹ Aynı şekilde ders materyallerinde yer alan illüstrasyonlarda (resimleme) alışılmış görüntüler kullanılması önerilmektedir. Çünkü insanlar kendilerine bildik görünen resimleri daha iyi anlamakta ve yine bu nitelikteki resimler onlar için daha çekici olmaktadır. Ayrıca bir illüstrasyonda yer alan ifade biçimleri, olaylar, giyim şekilleri, binalar vs. hedef kitlenin kültürel koşullarını yansıtmalıdır.⁹²

Çocuk kitaplarında dikkat edilmesi gereken şeylerden birisi renk seçimidir. Bazı uzmanlara göre çocuk kitaplarında 2-7 ve 7-9 yaş düzeyine göre hazırlanan görsellerde canlı, parlak renkler kullanılmalı, görseller gerçekleri ile birebir benzerlik göstermek yerine, biçim olarak daha esnek ve yuvarlak çizgilerle tasarlanmalıdır. 10 yaş ve üstü gelişim düzeyi için gerçekçi görseller kullanılmalıdır.⁹³ Görsellerin metin içerisinde hangi oranda kullanılması gerektiği de üzerinde durulması gereken bir husustur. Bu bağlamda okulöncesi ve okumaya yeni başlayan çocuklar için hazırlanan kitapların dörtte üçü resim, dörtte biri yazı; 8 yaşın üzerindeki çocuklar için hazırlanan kitapların dörtte ikisi resim, dörtte ikisi de

88 Oğuzkan, *99 Soruda Çocuk Edebiyatı*, s. 214; Karatay, “Çocuk Edebiyatı Metinlerinde Bulunması Gereken Özellikler”, s. 80-81.

89 İsmail Kaya, “Çocuk Kitabı Resimlerinde Estetik Boyut”, *II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu*, 04-06 Ekim 2006, yayına haz. Sedat Sever, Ankara, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, 2007, s. 421.

90 Sevgi Soylu Koyuncu-Ata Yakup Kaptan, “Çocuk Kitaplarında Görsel Anlatım ve Tasarım Sorunları”, *Hece Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı*, ed. Beyza Nur Demirci, Ankara, Hece Yayınları, 2018, s. 353, 357.

91 Dağistan Çetinkaya, “Çocukta Estetik Duygunun Gelişimi ve Görsel Yayıncılık”, *III. Dini Yayınlar Kongresi*, Ankara, 2007, s. 232, vd

92 İşler, “Yazılı Ders Materyallerinde İllüstrasyon Kullanımının Yeri ve Önemi”, s. 157.

93 Karatay, “Çocuk Edebiyatı Metinlerinde Bulunması Gereken Özellikler”, s. 83.

yazı olmalıdır. 10 yaşın üzerindeki çocuklara yönelik bir kitabın ise dörtte birinin resim, dörtte üçünün yazı olması gerekir.⁹⁴

20. asır tefsir yazarlarından Cevherî et-Tantavî (ö. 1940) ve Gazi Ahmet Muhtar Paşa (ö.1918) tefsirlerinde bazı resimler kullanmış, Mevdûdî (ö. 1979) de harita ve krokilere yer vermiştir. Ne var ki çocuklar için yazılan bazı tefsir kitaplarında görselliğin yer almadığı sadece anlatımın biraz basitleştirilmeye çalışıldığı görülmektedir. Mesela Mahmûd el-Mısıfî'nin *Tefsiru Cüz-i Amme lil'etfâl*⁹⁵ adlı eserinde bir tane dahi görsele yer verilmemiştir. Keza Mecdi Fethi es-Seyyid'in, çocuklar için yazdığı tefsir de böyledir. Bu tür kitaplarda görsellere yer verilmemesinin arkasında din resim ilişkisinin rol oynadığı düşünülebilir. Dini konuların resmedilmesi hususunda ortaya çıkan kafa karışıklığının⁹⁶ çizerleri etkilediği ve temsili anlatım başta olmak üzere çıkış yolları denendiği görülmektedir.⁹⁷

3.2. Dil ve Üslup Bakımından

Çocuklar için herhangi bir şey yazarken, onları basite almamak, 'ne yazarsak okurlar' düşüncesinde olmamak, aşırı öğütücü ve ideolojik bir anlatımdan kaçınmak en başta dikkat edilmesi gereken hususlardandır.⁹⁸ Bu bağlamda çocuk yazarı, çocuk okuyucuyla yetişkin okuyucu arasındaki farkı bilmeli, öykülerini sadece çocuklar hakkında değil, fakat çocuklar için yazmalıdır.⁹⁹

Bazı yazarlara göre her şeyden önce yazar çocuklarla arkadaşmış gibi samimi bir dil kullanmalıdır. Bunun için de yazar diyaloglara daha çok yer vermelidir. Çocuklar için hazırlanan bu hikâyelerin kurgusu basit, sade, akıcı ve sürükleyici olmalıdır. Şiddet, abartılmamak ve özendirilmemek kaydıyla bir miktar yer alabilir. Çocukları güldürecek unsurların yer almasına dikkat etmek gerekir. Cümleler ve paragraflar kısa olmalıdır.¹⁰⁰ Çocuklar için hazırlanan kitaplarda kullanılan cümlelerin 2-7 yaş arası çocuklar için 3-5 kelimedenden (20-30 karakter); 7-9 yaş arası çocuklar için 6 kelimedenden (35-40 karakter); 9-11 yaş

94 Sever, "Çocuk Kitaplarında Bulunması Gereken Yapısal ve Eğitsel Özellikler", s. 14.

95 Kâhire: Mektebetu's-Safâ, 2010.

96 İslam'da resim sanatının yeriyile ilgili bir değerlendirme için bkz. İlyas Canikli, "İslam Kültüründe Resim Sanatına Reddiyeci Yaklaşımı Temellendirmede Kullanılan Rivayetin Kritiği", *İslamî Araştırmalar Dergisi*, cilt 17, sayı 4, 2004, s. 379-389.

97 Turanalp, "Çocuk Kitaplarında Dinî İçerik", s. 414.

98 Çalışkan, "İslami Çocuk Edebiyatı", s. 417.

99 Yavuzer, *Çocuk Psikolojisi*, s. 203.

100 İsmail Güleç, "Çocuklar İçin Hazırlanan Mesnevi Hikâyeleri Üzerine", *Ergun Çelebi ve Kültürü Mevlevîliği Sempozyumu*, Kütahya, 2014, s. 253.

arası çocuklar içinse 10 kelimedenden (60-70 karakter) fazla olmamasına dikkat edilmelidir.¹⁰¹

Gereksiz ayrıntı ve tasvirlerden kaçınılmalıdır. Hikâyelerin hacimce büyük olmamalarına dikkat edilmeli, hikâyeler birkaç sayfayı geçmemelidir. Hikâyelerde atasözleri ve deyimlere yer verilmeli, çocukların kültürlerini yakından öğrenmeleri amaçlanmalıdır. Bunun yanında günlük hayatta sık kullanılmayan kelimeler tercih edilmemeli, sesletimi (söyleyişi) zor kelimeler kullanılmamalıdır. Argo ve kaba bir dil asla kullanılmamalıdır.¹⁰² Çocuk kitaplarında anlatım, tek özne ve tek yüklemden oluşan kısa ve yalın cümlelerle yapılmalı; cümlelerde edilgen çatılı eylemler yerine, etken çatılı eylemler kullanılmalıdır.¹⁰³ Anlatımda anlaşılır, gündelik konuşma dili kullanılmalıdır. Ayrıca yazar, dayatmacı bir anlatım biçimini kullanmamalıdır. Bununla beraber süslü ve sanatlı söyleyişlere, deyim ve atasözlerine de yer verilmesi gerekir. Çocukların ilgisi ve dikkati çok çabuk dağılabildiği için devrik ve sonu getirilmemiş, eksiltili cümleler çok sık ve bir arada verilmemeli, metin aralarına serpiştirilmelidir.¹⁰⁴

Belirtilen bu hususlara ilaveten çocuklar için yazılacak bir tefsirde karşılıklı konuşma veya sohbet yapar gibi ilerlemek iyi olur. Çocuklara hitap ederken onları onore eden ifadeler tercih edilmelidir. Çocukların eğitimine ayrı bir önem veren Hz. Peygamber (s.a.s.) de bazen bir çocuğa küçük yaşta olmasına uygun bir şekilde, “*Ey delikanlı, sana birkaç kelime öğreteceğim.*” diyerek seslenir, bazen “*Evlat, Allah'ın ismini an! Sağ elinle ye!*” buyurur, bazen de “*Delikanlı, bardağı şu yaşlılara vermem için bana izin verir misin?*” buyururdu. Bazen de ‘hicab ayeti’nin nazil olduğu zaman Enes’e (ra), “*Ey oğlum senden sonra (nâzil oldu)*” şeklinde buyurduğu gibi ‘*ey oğlum*’ diye hitap ederdi.¹⁰⁵

Çocuğun duygusal gelişiminde olsun, genel anlamda eğitimde olsun, “sevgi”, “şefkat” ve “güven” sözcüklerinin yeri ve önemi büyüktür. İşte bu nedenle çocuklar, kendilerine sevgi ve güven ileten kitaplara büyük ilgi ve gereksinim duyarlar. Ancak çocuk kitabı yazarken, sadece bu gereksinimi göz önünde tutmak son derece hatalı ve yetersizdir. Yazarlar, bir takım gerçekçi konuları işlemenin yanında, yer yer çocuğa olumsuz yanlar üzerine eğilmek ve onlar üzerine düşünmek olanağını da vermelidirler.¹⁰⁶

101 Karatay, “Çocuk Edebiyatı Metinlerinde Bulunması Gereken Özellikler”, s. 116.

102 Güleç, “Çocuklar İçin Hazırlanan Mesnevi Hikâyeleri Üzerine”, s. 253.

103 Sever, “Çocuk Kitaplarında Bulunması Gereken Yapısal ve Eğitsel Özellikler”, s. 15.

104 Karatay, “Çocuk Edebiyatı Metinlerinde Bulunması Gereken Özellikler”, s. 107, 114, 115.

105 Cemal Abdurrahman, *Peygamberimizin Çocuk Eğitimi*, çev. İshak Doğan, Konya, Menba Yayınları, 2010, s. 84.

106 Yavuzer, *Çocuk Psikolojisi*, s. 202.

Teknik terimlerden uzak ve anlaşılır bir dil kullanılmalıdır. Ancak bazı mutlaka olması gereken kavramlar vardır. Bunlar biraz daha belirgin mesela italik ya da bold veya renkli olarak yazılıp çocukların anlayacağı şekilde metnin akışı içerisinde açıklanmalıdır. Yahut metnin kenarına ok işaretiyle gösterilerek izah edilmelidir. Birbiriyle çelişen aktarımlar kaçınılmalıdır.

Allah, melek, cennet ve cehennem gibi gaybî konular somut örnekler üzerinden verilmelidir. Fakat bu yapılırken çocuğun zihninde daha sonra soyutlama yapamayacağı bir figür oluşturmamasına dikkat edilmelidir. Çocuğun aklına gelebilecek muhtemel sorular soru şeklinde ifade edilerek uygun biçimde cevaplandırılmalıdır. Kur'an'ın çok merhametli olan ve çok koruyan Allah'ın adıyla (besmele) başlaması üzerinden Allah'ın çocukları sevdiği, koruduğu sezdirilebilir. Ancak Allah'ın cezalandırıcı niteliği de göz ardı edilmemelidir. Bu konuda Kur'an'ın kendi metodunu takip etmek en sağlıklı yoldur.

3.3. Yöntem ve Muhteva Bakımından

Çocuklar için yazılacak bir tefsirde yöntem ve muhteva bakımından şu özelliklerin bulunması önerilebilir.

1. Öncelikle Tevhidi içeren İhlâs veya Fatıha sûresi gibi kısa bir sûreden başlamak uygun olur. Nitekim Zernûcî gibi bazı Müslüman eğitimciler de öğrencinin bilgi edinirken itikadla ilgili bilgiyi (Allah'ın varlığı ve birliği) öne alması gerektiğine işaret ederler.¹⁰⁷ Ayrıca “din eğitimcileri, çocuklara öğretilebilecek en temel ve en esaslı şeyin Allah kavramı olduğunu ileri sürmektedirler. Çocuklara doğru ve gerçekçi bir Allah kavramı öğretmeksizin, diğer dinî konularda bir şeyler öğretmeye kalkışmak, zaman israfından başka bir şey değildir. O yüzden de çocuklara önce doğru bir Allah kavramı öğretmek gerekmektedir.”¹⁰⁸ Gaybî bir konu olan Allah'ın varlığını kıssalardan faydalanarak anlatmak isabetli olur. Çünkü çocuklar kıssaya dâhil olup bunu deneyimlemeye başladığında sözcüklerle tanımlayamadığı, mantıksal olarak izah edemediği Allah'ı kavramaya başlarlar. Çocuklar Allah'ı en iyi şekilde kıssalardan dinlerler ve yine Allah'ı kıssalardan tecrübe ederler.¹⁰⁹
2. Çocuklar özellikle kendileri ile ilişkilendirebildikleri konulara ilgi duyarlar. Bu nedenle Kur'an'daki temaların seçiminde yetişkinlere önemli görevler

107 Burhâneddîn ez-Zernûcî, *Kitâbu Ta'limi'l-Mûtaallim Tarika't-Taallim*, thk. Mervân Kubânî Beyrût, el-Mektebu'l-İslâmî, 1981, s. 71.

108 Köylü, “Çocukluk Dönemi Dini İnanç Gelişimi ve Din Eğitimi”, s. 149.

109 Köylü-Cemil, *Çocukluk Dönemi Din Eğitimi*, s. 131-132.

düşmektedir.¹¹⁰ Bu bağlamda bütün ayetlerin tefsirini yapmak yerine mesela yaratılış konusu ele alınabilir. Yapılan araştırmalarda çocukların özellikle yaratılış konusuna ilgi duydukları görülmüştür.¹¹¹ Yine çocuklara Kur'an ahlakını aşılacak ayetler öncelenebilir. Söz gelimi, alay etme¹¹²; komşuya ve arkadaşına ikram¹¹³; anne babaya iyi davranma¹¹⁴; iyiliği başa kaktırma¹¹⁵, kendini beğenmeme¹¹⁶; adaletli davranma¹¹⁷; doğru sözlü olma¹¹⁸; doğru kişilerle birlikte olma¹¹⁹; israf etmeme¹²⁰; iyi insanlarla arkadaş olma¹²¹ gibi konulara öncelik verilebilir. Ayrıca peygamberleri tanıtan sûrelerin ele alınması uygun olabilir.

3. Ele alınan sûrenin öncelikle kısa bir tanıtımı yapılabilir. Önce bir soru sorarak veya varsa sebab-i nüzulü tahkiye yoluyla aktararak giriş yapılabilir.
4. Tefsir kaynaklarından ağırlıklı olarak beslenilmelidir. Muteber tefsir kitaplarındaki sahih bilgi, açıklama ve yorumlar çocuklar için yazılacak tefsire eklenmelidir.
5. Seçilecek tefsir metinleri üzerinde bazı tasarruflar yapılarak çocuklara uyarlanabilir. Benzer şekilde ayet ve hadislerin tercümelerinde çocukların seviyesi gözetilmelidir. Çünkü kimi zaman “ayet ve hadis çevirilerinde çocukların anlamalarının pek mümkün olmadığı bir dil kullanımı ortaya çıkmakta, çeviriler herhangi bir süzgeçten geçirilmeden çocuklara sunulmaktadır.”¹²²
6. Zaman zaman bazı ayetlere atıfta bulunmak gerekir. Bu, çocuğa hem Kur'an'ın diğer ayetlerini öğretmek hem de Kur'an ayetlerinin birbiriyle irtibatını göstermek bakımından yararlı olacaktır.

110 Köylü-Cemil, *Çocukluk Dönemi Din Eğitimi*, s. 76.

111 Köylü-Cemil, *Çocukluk Dönemi Din Eğitimi*, s. 155.

112 el-Hucurât 49/11.

113 en-Nisâ 4/36.

114 el-İsrâ 17/23-24.

115 el-Bakara 2/263.

116 el-İsrâ 17/37; Lokmân 31/18.

117 el-Mâide 5/2,8.

118 el-Ahzâb, 33/70.

119 et-Tevbe 9/119.

120 el-A'raf 7/31; el-Furkân 25/67.

121 el-Furkân 25/28.

122 Turanalp, “Çocuk Kitaplarında Dinî İçerik”, s. 414.

7. Çocuklar şiirden hoşlandıkları için ayetlerin tercümesinde manzum meallere de yer verilebilir.
8. Ayetlerin tefsirinde hadislerden faydalanmak gerekir. Billhassa içerisinde soru ve karşılıklı konuşmaların yer aldığı hadisler seçilebilir.
9. Mümkün mertebe ayetlerin tefsiri tek tek değil bütünlük içinde akışı bozmadan yapılmalıdır. Çocuğun dikkatini dağıtmamak için dipnotlar metin içinde verilmemelidir. Yararlanılan kaynaklar kaynakça kısmında verilmelidir.
10. Sûrenin ana mesajını ihtiva eden bir çocuk şiirinin eklenmesi faydalı olur. Çocukları şiire yönlendiren en önemli unsur müzikal öğelerdir. Bu sebeple “çocukların sevdikleri şiirler genellikle canlı, hareketli, ahenkli, vezin ve uyağı olan şiirlerdir.”¹²³
11. Sûrenin sonunda klasik, boşluk doldurma, çoktan seçmeli ve boyama yapma şeklinde soru-cevap alanları oluşturularak bilgiler pekiştirilmelidir.

4. Çocuklar İçin İhlâs Sûresi'nin Örnek Tefsiri¹²⁴

Burada Somut İşlemler Dönemi (7-11) yaş çocuklar için yukarıda belirtilen hususları da göz önünde bulundurarak İhlâs sûresi'nin tefsirini yapmaya çalışacağız. Elbette sunacağımız örnek daha da geliştirilmeye müsaittir. Bu da ancak konu üzerinde daha uzun araştırma, inceleme ve denemeler yapmakla mümkün olacaktır.

Kur'an'ın Üçte Birine Denk Olan Sûre İhlâs Sûresi

Bugün okullar açılıyor. Hayatında ilk defa okula başlıyorsun. Okulu nu, öğretmenini ve arkadaşlarını çok merak ediyorsun değil mi? Annen ve baban seni bu özel gününde yalnız bırakmıyorlar elbette. Okula hep birlikte gidiyorsunuz. Okul bahçesinde bütün sınıflar şubelerine göre dizilmiş. Annen: “Bak işte öğretmenin ve sınıf arkadaşların” diyor. Heyecandan biraz kalbin çarpıyor gibi. Onların yanına vardığınızda öğretmenin sana hoş geldin diyor. Sonra kendisini tanıtıyor. Tabi sen de öğretmenin bu sevecen tavrından epeyce rahatlıyorsun. Artık kendini tanıtırma sırası sende. Çünkü iyi arkadaşlıklar ve dostluklar için önce kendimizi tanıtmamız gerekir. Peki sen kendini nasıl tanıtacaksın?

123 Nilüfer Tuncer, *99 Soruda Çocuk Edebiyatı*, haz. Mustafa Ruhi Şirin, İstanbul, Çocuk Vakfı Yayınları, 2000, s. 107.

124 Çizimleri yapan Nurefşan Şahin Hanımefendi'ye çok teşekkür ederim.

Sevgili çocuklar bizi yaratan Allah da bizi çok sevdiği için kendisini bize tanıtıyor. Hatta Yüce Rabbimiz Allah, kutsal kitabımız Kur'an-ı Kerim'in bir sûresini sadece kendisini tanıtmaya ayırmıştır.

Sizce bu sûre hangisi olabilir?

Evet, bu sûrenin adı İhlâs sûresi'dir. Ayrıca **Kul huvallahu ehad** diye başladığı için bu sûreye *Kul huvallahu ehad sûresi* de denir.

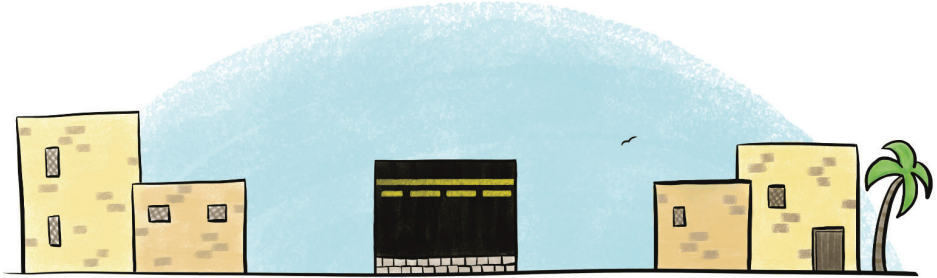
Şimdi bu sûreyi yakından tanımaya ne dersiniz?

Sevgili çocuklar Kur'an-ı Kerim'de 114 tane bölüm vardır. Her bölüme **sûre** denir. İhlâs sûresi yüz on ikinci sûredir. Sûrelerde bulunan her cümleye ayet denir. İhlâs sûresi'nde ise 4 ayet vardır. İhlâs sûresi Mekke'de indirilmiştir.

Güzel Peygamberimiz Hazreti Muhammed nerede doğmuştu hatırladınız mı?

-Efendim? Ha evet evet Peygamberimiz 571 yılında Mekke'de doğmuştu.

Peygamberimiz (s.a.s) 40 yaşında iken Allah tarafından peygamber olarak görevlendirildi. O dönemde Mekke'de yaşayan insanlar Allah'a inanıyorlardı.

Fakat onların çoğu Allah'a yaklaşmak için kendi elleriyle yaptıkları heykellere yani **putlara** tapıyorlardı. Bu yüzden putlara tapanlara **müşrik** deniyordu. Putların bazılarını da helvadan yapıyorlardı. Niye mi? Çünkü bazen yolculukları sırasında acıkınca helvadan yapılmış putları yemek lezzetli oluyordu.

Müşriklerin büyük bir bölümü putlara değer veriyorlar onlara saygı gösteriyorlardı. Onlara hediyeler sunuyorlar, onlardan isteklerini Allaha götürmelerini istiyorlardı. Böylece putları Allah'la kendi aralarında aracı yapıyorlardı. Bu yüzden Peygamberimiz (s.a.s) onları sadece tek olan Al-

lah'a inanmaya davet etti. Ne fayda ne de zarar vermeye gücü olmayan bu putlara tapmamalarını söyledi. Ne var ki Mekkelilerin büyük bir çoğunluğu Peygamberimizin bu davetini reddettiler.

Bir gün müşriklerden bir grup sevgili Peygamberimizin huzuruna geldiler ve Peygamberimize şöyle dediler:

-Söyle bakalım ey Muhammed! Rabbinin ailesi kimdir?

Çocuklar sizce Mekke'li müşrikler Peygamber Efendimize niçin böyle bir soru sordular?

Çünkü Araplar bir yabancıyı tanımak istediklerinde o kişinin ailesini merak ederlerdi. Bu yüzden böyle bir soru sordular. Onların bu sorusunu cevaplandırmak üzere İhlâs sûresi Peygamberimize indirildi.

Çocuklar siz de Allah hakkında bazı şeyleri merak ediyorsunuz değil mi? Belki annenize babanıza bile merak ettiğiniz bu şeyleri sormuşsunuzdur. Mesela Allah kime benzer? Allah nerededir? Allah ne yer ne içer?

Hatta belki şunu da sormuşsunuzdur: Her şeyi Allah yarattı ise peki Allah'ı kim yarattı? Evet evet bu büyüklerin dahi aklına takılan bir sorudur.

Biliyor musunuz bu soruyu yıllar sonra Medine'de Yahudiler de sevgili Peygamberimize sormuşlardı. Peygamberimiz (s.a.s.) Mekke'li müşriklerin baskılarından dolayı Medine'ye **hicret** etmiş yani göç edip oraya yerleşmişti. Bir gün Yahudilerden bir grup, Peygamberimizin huzuruna geldiler. Peygamberimize şöyle dediler:

-Ey Muhammed her şeyi kim yarattı?

Sevgili Peygamberimiz de:

-Her şeyi Allah yarattı, dedi.

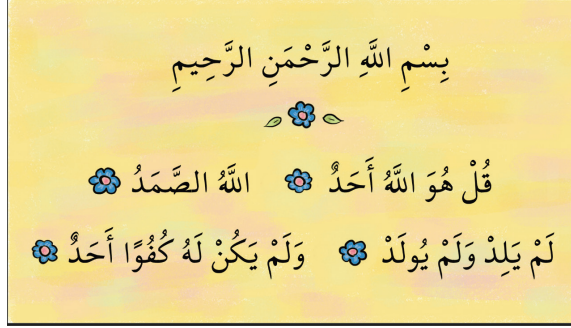
Bunun üzerine Yahudiler şöyle sordular:

-Peki Allah'ı kim yarattı?

Bu öyle bir soruydu ki bu soruya cevap vermek için Allah'ın mesajını yani **vahyi** getiren Cibril adlı büyük melek Peygamberimize geldi ve dedi ki:

-Ey Allah'ın elçisi onlara cevap olarak İhlâs sûresi'ni oku.

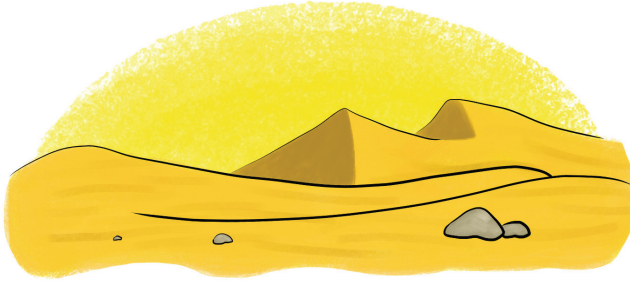
İhlâs Sûresi ve Anlamı

Çok merhametli olan ve çok koruyan Allah'ın adıyla

1. Ey Peygamber onlara de ki Allah tektir
2. Bütün varlıklar Allah'a muhtaçtır
3. O, herhangi bir çocuk doğurmamıştır ve kendisi de herhangi bir anne babadan doğmamıştır.
4. Ona denk olacak hiçbir şey yoktur

Mekke'de Habeşistanlı bir zenci vardı. Adı Bilal idi. Kendisi Mekke'nin zenginlerinden Ümeyye b. Halef'in kölesiydi. Bilal, güzel Peygamberimize iman etti. Bunun üzerine Ümeyye b. Halef, Bilal'i kızgın kumlara yatırdı. Bu da yetmemiş gibi Bilal'in göğsüne kocaman taşlar koydu, ona işkence etti. Bilal'e Peygamber Efendimize inanmaktan vazgeçmesini söyledi.

Bilal ise bunu reddetti. Buna iyice sinirlenen Ümeyye b. Halef, yaptığı işkenceyi daha da artırdı. Fakat Bilal bu işkenceler karşısında İhlâs sûresi'ndeki bir kelimeyi tekrarlardı:

EHAD EHAD EHAD

-Sevgili çocuklar bizi yaratan Rabbimizin çok özel bir adı vardır. Bu adı hatırladınız mı?

-Evet, bizi yaratan Rabbimizin en özel adı **ALLAH**'tır. ALLAH adı O'ndan başka hiçbir varlığa verilmez. Ama EHAD da Allah'ın isimlerinden bir tanesidir ve İhlâs sûresi'nde geçer.

Çocuklar hiç dikkat ettiniz mi çevremizdeki her şeyin bir benzeri hatta ikizi bile var. Dağlar birbirine benziyor, ırmaklar birbirine benziyor, kuşlar birbirine benziyor, çiçekler birbirine benziyor, insanlar birbirine benziyor. Bakın bütün insanların iki ayağı, iki eli, iki gözü, iki kulağı var. Üstelik bunların yeri de her insanda aynı. Mesela her insanın gözleri yüzünde bulunur. Gözlerinde kirpik, gözlerinin üstünde ise kaşlar yer alır. Yoksa sizin kaşlarınız dudaklarınızın üstünde mi?

Allah ise **EHAD**'dir. Yani biricik, tek, eşsiz... Bütün özellikleri kendisine özgüdür. Allah'tan başka tanrı olmaya layık hiçbir varlık yoktur. "O'na benzer hiçbir şey yoktur." (Şûrâ sûresi 11. ayet)

Çocuklar sizce biz insanlar havasız ne kadar süre yaşayabiliriz? Ya hiçbir şey yemeden kaç gün yaşayabiliriz? Peki, su içmeden kaç gün yaşayabiliriz?

-Efendim? Su içmeden kaç gün yaşayabiliriz dediniz? 5 gün mü? Evet uzmanların dediğine göre bir insan su içmeden ancak 3-5 gün yaşayabilirmiş.

Çünkü biz insanlar ve bizim gibi canlı olan hayvanlar ve bitkiler havaya, suya, güneşe ve toprağa ihtiyaç duyarlar. Allah ise bütün bunları yaratandır. O, **SAMED**'dir. Yani bütün varlıklar varlığını Allah'a borçludur, Allah ise var olmak için kimseye muhtaç değildir. Allah'ın karnı yoktur, yemeye, içmeye, hava almaya, uyumaya kısaca hiçbir şeye ihtiyaç duymaz. Eğer Allah bir an uyusa veya uyuyakalsa bütün evren alt üst olur. Dünya yörüngesinden çıkar, yıldızlar aşağı dökülür. İşte Allah hiçbir şeye muhtaç olmadığı için bizim ibadetlerimize de ihtiyacı yoktur.

Çocuklar biliyor musunuz **SAMED** kelimesi Kur'an'da sadece İhlâs sûresi'nde yer alır. Sizce bunun özel bir sebebi olabilir mi? Haydi bunu biraz düşünelim.

Sevgili çocuklar, bazı Yahudiler, bir peygamber olan Hz. Üzeyr'in Allah'ın oğlu olduğunu öne sürmüşlerdir (*et-Tevbe sûresi 30. ayet*). Benzer şekilde Hıristiyanlar ise yine bir peygamber olan Hz. İsa'yı Allah'a ortak koşmuşlardır (*en-Nisâ sûresi 171. ayet*). Hâlbuki Hz. Üzeyr de Hz. İsa da bizim gibi birer insandır. Onları da Allah yaratmıştır. Onlar da bizim gibi yemek yerler su içerler. Öte yandan müşrikler ise “melekler Allah'ın kızlarıdır” (*İsrâ Sûresi 40. ayet*) demişlerdir. Yüce Rabbimiz Allah bize bu sözlerin asılsız olduğunu bildirmektedir. Çünkü eş de çocuk da ihtiyacı karşılamak için istenir. Allah ise hiçbir şeye ihtiyaç duymaz. Bu yüzden ne anne-baba olmuştur ne de herhangi bir anne babadan doğmuştur. Onun hiçbir benzeri yoktur. Dolayısıyla çocuğu da yoktur anne babası da yoktur. Tam tersine bütün anneleri, babaları ve çocukları Allah yaratmıştır. Allah hiçbir varlıktan meydana gelmemiştir.

Allah'ın özelliklerine denk özellikler taşıyan hiçbir ortak, rakip ve benzer yoktur. Çünkü Allah'ın dışındaki varlıklar Allah tarafından yaratılmıştır. Ancak benzer özellikler taşıyanlar birbirine denk olabilir. Allah'ın ise hiçbir benzeri olmadığı için dengi de yoktur. Biz de görürüz Allah ta görür. Ama biz her şeyi göremeyiz. Mesela mikropları göremeyiz. Hele karanlıkta hiçbir şeyi göremeyiz. Allah ise her şeyi görür. Gecenin zifiri karanlığında kara toprağın üzerinde gezen karıncayı bile görür, onun ayak seslerini işitir. Biz ise o karıncayı da göremeyiz karıncanın ayak sesini de işitemeyiz. Çünkü bizim görme ve işitme yeteneğimiz sınırlıdır. Allah ise sonsuz güç sahibidir, O'nun dengi hiçbir şey yoktur.

İhlâs Sûresi'nin Üstün Özellikleri

Sevgili çocuklar,

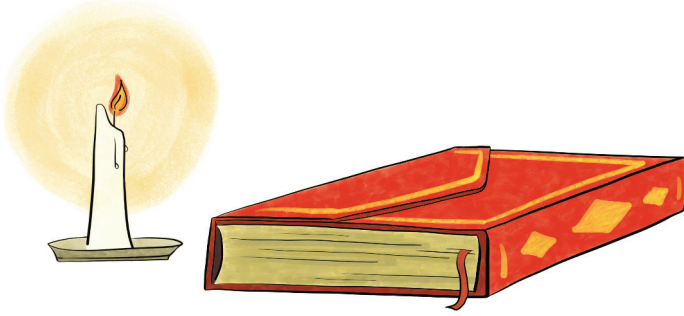
Güzel peygamberimiz Hz. Muhammed İhlâs sûresi'nin çok faziletli olduğunu bildirmiştir. Yani İhlâs sûresi'nin üstün özelliklere sahip olduğunu bize haber vermiştir. Çünkü bu sûrede sadece Allah'ın varlığı-birliği ve özellikleri anlatılmaktadır.

Biliyorsunuz Peygamberimiz (s.a.s.) zamanında yaşamış, peygamberimizi görmüş ve ona inanmış olan kişilere **sahabî** adı verilmektedir. Bir gün Peygamber Efendimiz sahabîlerine şöyle sordu:

-Hanginiz bir gecede Kur'an'ın üçte birini okuyabilir?

Bunun üzerine sahabîler şöyle dediler:

-Bir gecede Kur'an'ın üçte birini okumaya kimin gücü yetebilir ki?

Aslında sahabîler haklıydı. Çünkü şu an elimizdeki yazılı Kur'an'a yani **Mushaf**'a baktığımızda onun 604 sayfa olduğunu görüyoruz. 604 sayfanın üçte biri kaç sayfa tutar? Evet, ortalama 201 koca sayfa tutar. Elbette kolay değil bu kadar sayfayı bir gecede okuyabilmek.

Bunun üzerine güzel Peygamberimiz şöyle buyurdular:

- Kul huvallahu ehad sûresini okuyan kişi, Kur'an'ın üçte birini okumuş gibi olur.

Yine anlatıldığına göre bir gün sahabeden birisi Peygamber Efendimize şöyle dedi:

-Ya Resulallah -yani ey Allah'ın peygamberi- ben İhlâs sûresi'ni çok seviyorum ve onu namazlarımda çok okuyorum.

Peygamberimiz (s.a.s) o sahabîye şöyle dedi:

-Senin bu sûreyi sevmen seni cennete götürür.

İhlâs Sûresiyle İlgili Neler Öğrendik?

1-İhlâs sûresi'nin diğer adı nedir? Aşağıya yazabilir misiniz?

2-SAMED kelimesi Kur'an'da kaç yerde geçer?

3- Aşağıda verilen kelimeleri anlamları ile eşleştiriniz?

EHAD

Hiçbir şeye muhtaç olmayan

SAMED

Allah'ın mesajı

VAHİY

Tek, biricik, eşsiz

4- Güzel Peygamberimizin bildirdiğine göre İhlâs sûresi'ni okumak Kur'an'ın kaçta kaçına denktir?

A- Üçte birine B- Dörtte birine C- Beşte birine D- Üçte ikisine

5-Sizce niçin Allah'ın dengi yoktur? Anlatabilir misiniz?

ALLAH TEKTİR

Allah biricik ve tek
Ne şüphe et ne de şek
Doğmamış doğrulmamış
Böyle inanmak gerek

Her şey Allah'a muhtaç
Şu dağ şu taş şu ağaç
Allah yeter kuluna
O en sağlam tutamaç

Yoktur O'nun bir dengi
O yarattı her rengi
O'nun armağanıdır
İçimizdeki sevgi

Muhammed Hikmet

11.09.2020

E H A D

Sonuç

Çağdaş dönemde eğitimin toplum sathına yayılması ve her alanda uzmanlaşmayla birlikte insanın merkezi konumu pekişmiştir. Keza her alanda kalitenin artırılması için eğitim öğretim faaliyetleri ve insanı tanımak elzem olmuştur. Bu bağlamda çocuklara yönelik araştırmalar artış kaydetmiş, neticede çocuk eğitimi, çocuk psikolojisi, çocuk edebiyatı gibi başında çocuk isminin bulunduğu bağımsız pek çok disiplin ortaya çıkmıştır. Bir birey olarak çocuğun yeniden keşfedilmesi hem kültürel hem de ekonomik alanda büyük bir hareketliliğe zemin hazırlamıştır.

Türkiye’de çocuklara yönelik yayınlarda epeyce mesafe kat edilmiş ve bu sahada pek çok uzman yetişmiş durumdadır. Dinî içerikli çocuk yayınlarının da bir hayli ilgi gördüğü anlaşılmaktadır. Sadece çocuklar için dinî içerikli eser yazan yazarların yanı sıra bazı yayınevlerinin de bu tür yayınlara ağırlık verdikleri gözlenmektedir. Bununla birlikte ülkemizde çocuklara yönelik kaliteli dinî yayınların yeterli sayıda olduğu söylenemez. Bunun en büyük sebeplerinden birisi ülkemizde çocuklara yönelik dinî yayınların mazisinin çok eski olmayışıdır. Ayrıca çocuklar için yazmanın basit bir şey olarak algılanmasının da bunda rol oynadığı düşünülebilir.

Çocuklar için yazmak özel bir ilgi ve tecrübe gerektirmektedir. Ayrıca bunun için çeşitli disiplinlerle iş birliği yapmak önem arz etmektedir. Bu meyanda çocuklar için nitelikli tefsir yazma niyetinde olan yazarların çocuk gelişim uzmanları, pedagog, psikolog, çocuk edebiyatı yazarları ve çizerlerle iş birliği yapmaları isabetli olacaktır. Fakat her şeyden öte yazarın şahsî becerisi eserin kalitesini en çok artıran etmenlerin başında gelmektedir.

Çocuklar için yazılacak bir tefsirde çocuk edebiyatında belirtilen hususlar dikkate alınmalıdır. Bunun yanı sıra tefsire özgü hususlar da ilave edilmelidir. Ayrıca bazı görüşlerin Kur’an açısından yeniden kritiği yapılmalıdır. Söz gelimi “yazar çocuklara öğüt vermemeli” şeklindeki ifade ne kadar doğrudur? Çünkü Kur’an’da Hz. Lokman’ın oğluna öğüt verdiği görülmektedir. Demek ki çocuğa öğüt vermek de gereklidir. Yine her geçen gün yeni araştırmaların yapıldığı ve farklı bakış açılarının ortaya çıktığı unutulmamalıdır. Bu nedenle yeni yaklaşımları takip etmek eserlerimize zenginlik katacaktır.

Çocuklar için yazılacak tefsirde Kur’an’ın Kur’an’la ve sünnetle tefsirine yer verilmelidir. Ayet ve Hadis çevirileri çocuğun seviyesi dikkate alınarak aktarılmalıdır. Sade ve anlaşılır bir üslup benimsenmelidir. Özellikle çocuğun yaşına riayet ederek konu seçilmeli, görsel malzeme, sayfa, satır vb düzenine özen gösterilmelidir. İlgili ayet veya sünenin muhtevasına uygun bir çocuk şiiri

konulabilir. Ayrıca çocuklar için hazırlanan bir tefsir kitabına cd gibi şeylerin eklenmesi iyi olur.

Görebildiğimiz kadarıyla Türkiye’de en çok Akaid ve Siyer alanında çocuklara yönelik eserler hazırlanmıştır. Siyer hikayeleştirmeye müsait bir bün-yeye sahip olduğundan yazarları celbetmişe benzetmektedir. Bunların yanı sıra Hadis, Peygamber kıssaları ve dini bilgiler konularında da hem telif hem çeviri çalışmalar bulunmaktadır. Çocuklar için tefsir yazımına ise yeterince alaka gösterilmediği, bunun İlahiyat akademiyasının gündemine henüz gelmediği söylenebilir. Oysa eğitim çocuk yaşta başlamaktadır. En azından Kur’an ve tefsir kültürünün ciddi bir şekilde oluşturulması için bu alt yapının ihmal edilmemesi gerekmektedir. Netice itibariyle tefsir alanında telif eserlere oldukça ihtiyaç vardır. Çocuklar için tefsir yazmak bakir bir konu olarak ilgilileri beklemektedir.

Kaynakça

Abdurrahman, Cemal, *Peygamberimizin Çocuk Eğitimi*, çev. İshak Doğan, Konya, Menba Yayınları, 2010.

Bilgin, Beyza, “Çocuklarımızın Duyguları ve Duaları”, *Din Eğitimi Araştırmalar Dergisi*, sayı 2, 1995.

Bilkan, Ali Fuat, “Çocuk Edebiyatı-Kavram ve Mahiyet”, *Hece Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı*, ed. Beyza Nur Demirci, Ankara, Hece Yayınları, 2018.

Canikli, İlyas, “İslam Kültüründe Resim Sanatına Reddiyeci Yaklaşımı Temellendirmede Kullanılan Rivayetin Kritiği”, *İslamî Araştırmalar Dergisi*, cilt 17, sayı 4, 2004.

Çalışkan, Adem, “İslami Çocuk Edebiyatı”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, cilt 12, sayı 12-13, Nisan 2001.

Çetinkaya, Dağıstan, “Çocukta Estetik Duygunun Gelişimi ve Görsel Yayıncılık”, *III. Dini Yayınlar Kongresi*, Ankara, 2007.

Elmalılı, Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, sad. İsmail Karacam vdğr., İstanbul, Azim Dağıtım, ts.

Güleç, İsmail, “Çocuklar İçin Hazırlanan Mesnevi Hikâyeleri Üzerine”, *Ergun Çelebi ve Kütahya Mevleviliği Sempozyumu*, Kütahya, 2014.

Heyet, *Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2007.

Hood, Ralph W.- Hill, JR. Peter C.- Spilka, Bernard, *The Psychology of Religion*, New York-London, The Guilford Press, 2009.

Hökelekli, Hayati, *Din Psikolojisi*, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2005.

https://ia802807.us.archive.org/9/items/Ahkam_Tifl/Ahkam_Tifl.pdf (Erişim 01.10.2020).

<https://www.unicef.org/turkey/> (Erişim 13.09.2020).

İbn Sînâ, Ebû Ali, *Kitâbu's-Siyâse*, ta'lik. Ali Muhammed Esber, Sûriyâ, Bi-dâyât, 2007.

İşler, Ahmet Şinasi, “Yazılı Ders Materyallerinde İllüstrasyon Kullanımının Yeri ve Önemi”, *Milli Eğitim Dergisi*, sayı 157, Kış 2003.

Karatay, Halit, “Çocuk Edebiyatı Metinlerinde Bulunması Gereken Özellikler”, *Kuramdan Uygulamaya Çocuk Edebiyatı El Kitabı*, ed. Tacettin Şimşek, Ankara, Grafiker Yayınları, 2018.

Kaya, İsmail, “Çocuk Kitabı Resimlerinde Estetik Boyut”, *II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu*, 04-06 Ekim 2006, yayına haz. Sedat Sever, Ankara, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, 2007.

Kılavuz, M. Akif, “Çocukluk Döneminde Dini Sorular”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, cilt 7, sayı 1, Ocak 1998.

Koyuncu, Sevgi Soylu-Kaptan, Ata Yakup, “Çocuk Kitaplarında Görsel Anlatım ve Tasarım Sorunları”, *Hece Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı*, ed. Beyza Nur Demirci, Ankara, Hece Yayınları, 2018.

Köylü, Mustafa-Oruç, Cemil, *Çocukluk Dönemi Din Eğitimi*, Ankara, Nobel Akademik Yayıncılık, 2017.

Köylü, Mustafa, “Çocukluk Dönemi Dini İnanç Gelişimi ve Din Eğitimi”, *AÜİFD*, cilt XIV, sayı 2, 2004.

Mevdûdî, Seyyid Ebû'l-A'lâ, *Tefhîmü'l-Kur'ân Kur'ân'ın Anlamı ve Tefsiri*, çev. Muhammed Han Kayanî vdğr., İstanbul, İnsan Yayınları, ts.

Oğuzkan, A. Ferhan, *99 Soruda Çocuk Edebiyatı*, haz. Mustafa Ruhi Şirin, İstanbul, Çocuk Vakfı Yayınları, 2000.

Önder, Mustafa-Bulut, Hüseyin, “Temel Dinî Değerler ve Değerler Eğitimi”, *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6, 2014.

Selçuk, Mualla, “Çocuk Eğitiminde Dini Motifler (Okul Öncesi Çağ)”, *İslami Araştırmalar Dergisi*, cilt 4, sayı 2, Nisan 1990.

Seven, Serdal, *Çocuk Ruh Sağlığı*, Ankara, Pegem Akademi, 2008.

Sever, Sedat, “Çocuk Kitaplarında Bulunması Gereken Yapısal ve Eğitsel Özellikler”, *Abece Dergisi*, sayı 107, 1995.

Şengül, İdris, *Kur'an Kıssaları Üzerine*, İzmir, Işık Yayınları, 1994.

Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, *Taslak Ders Kitabı ve Eğitim Araçları ile Bunlara Ait İçeriklerin İncelenmesinde Değerlendirmeye Esas Olacak Kriterler ve Açıklamaları*, Ankara, 2019.

TDK, *TDK Türkçe Sözlük*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2005.

Tuncer, Nilüfer, *99 Soruda Çocuk Edebiyatı*, haz. Mustafa Ruhi Şirin, İstanbul, Çocuk Vakfı Yayınları, 2000.

Turanalp, Fatih, “Çocuk Kitaplarında Dinî İçerik”, ed. Beyza Nur Demirci, *Hece Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı*, Ankara, Hece Yayınları, 2018,

Uğurlu, Seyit Battal, “Çocuk Edebiyatı Eleştirisi”, *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, volume 5/3, Summer, 2010.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Osmanlı Devleti'nin İlmiye Teşkilâtı*, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2014.

Vergote, Antoine, “Çocuklukta Din”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, çev. Erdoğan Fırat, cilt 22, sayı 1, Nisan 1978.

Yavuz, Kerim, *Çocukta Dinî Duygu ve Düşüncenin Gelişmesi*, İstanbul, Boğaziçi Yayınları, 2012.

Yavuzer, Haluk, *Çocuk Psikolojisi*, İstanbul, Remzi Kitabevi, ts.

Yılmaz, Ahmet, “Çocuklara Meal ve Tefsir Hazırlamanın Gerekliliği ve Örnek Olarak Lokman Suresinin Meal ve Tefsiri”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2007.

Zernûcî, Burhâneddîn, *Kitâbu Ta'limi'l-Mütaallim Tarika't-Taallüm*, thk. Mervân Kubânî, Beyrût, el-Mektebu'l-İslâmî, 1981.